

Розділ I. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

DOI: 10.33766/2524-0323.97.13-22

УДК 342.562

Магновський І. Й., доктор юридичних наук, професор, професор кафедри теорії та філософії права Одеського державного університету внутрішніх справ (м. Одеса, Україна)

e-mail: magn.igor@ukr.net

ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0001-7336-6212>

ІНСТИТУТ КОНСТИТУЦІЙНОЇ СКАРГИ ЯК ЮРИДИЧНА ГАРАНТІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

У статті висвітлено в конституційно-правовому аспекті специфіку діяльності інституту конституційної скарги як юридичної гарантії прав людини в Україні, з урахуванням практики зарубіжного досвіду й особливостей національного конституційного правосуддя. Подано організаційно-правовий характер конституційної скарги, що є формою прямого звернення до органу конституційної юрисдикції, оскільки вона подається особою в інтересах захисту її прав, які порушуються законом у результаті конкретного правозастосування. Акцентовано увагу на такій особливості конституційної скарги, як її структура, – внутрішня будова, котра включає: 1) норми, що регулюють підстави провадження за конституційною скаргою; 2) норми, присвячені предмету оскарження (нормативно-правові акти, що містять ймовірне порушення конституційних прав і свобод та перевірка конституційності яких віднесена до юрисдикції Конституційного Суду України); 3) норми, що визначають особливості правового статусу учасників конституційного оскарження; 4) норми, які закріплюють саму процедуру провадження за конституційною скаргою. Означено підсумкові ознаки конституційної скарги, серед яких: 1) скарга має бути пов'язана з конкретною справою, у якій прийнято остаточне рішення компетентної влади; 2) основою скарги має бути лише порушення прав і свобод особи, які безпосередньо закріплені в тексті конституції держави; 3) скарга має субсидіарний характер, що означає можливість її внесення лише після вичерпання всіх інших доступних засобів правового захисту; 4) розгляд скарги належить до компетенції органу конституційної юстиції, рішення якого має остаточний характер і зобов'язує всі інші органи держави до його виконання.

Ключові слова: конституційна скарга, права і свободи людини, юридична гарантія, конституційно-правовий захист, публічна влада.

Постановка проблеми. Забезпечення прав людини в Україні на етапі її інтеграції у європейський простір складає основоположне завдання держави і всього громадянського суспільства, використовуючи різноманітні правові засоби, де важливе місце серед них посідає конституційна скарга, яка є формою прямого звернення до органу конституційної юрисдикції та постає як специфічна та, беззаперечно, дієва гарантія їх здійснення.

© Магновський І. Й., 2022

З огляду на вищезначене, існує нагальна потреба в удосконаленні механізму конституційно-судового захисту прав і свобод людини в Україні саме крізь інститут конституційної скарги з урахуванням практики зарубіжного досвіду й особливостей національного конституційного правосуддя. Тому необхідність та значимість указанного дослідження викликана сьогоденням і засвідчує актуальність і перспективність даної проблематики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Певним напрямкам узазаной тематики присвятили свої напрацювання вчені К. Б. Айрян, М. О. Баймуратов, Ю. Г. Барабаш, В. О. Боняк, М. М. Гультай, Я. В. Єрмоленко, М. І. Козюбра, А. М. Колодій, М. В. Костицький, В. В. Кравченко, А. Р. Крусян, І. І. Маринів, О. В. Петришин, С. Г. Серьогіна, В. Є. Скомороха, І. Д. Сліденко, М. І. Ставніччук, А. А. Стрижак, П. М. Ткачук, В. Л. Федоренко, В. М. Шаповал, О. В. Щербанюк й інші, що спонукає до подальших досліджень ефективних шляхів удосконалення інституту конституційної скарги як форми звернення громадян у механізмі доступу до конституційного правосуддя задля забезпечення реалізації основних прав і свобод людини.

Формулювання цілей. Метою статті є висвітлення у правовому аспекті специфіки діяльності інституту конституційної скарги, як юридичної гарантії прав людини в Україні, задля забезпечення її ефективної дієвості.

Виклад основного матеріалу. Право на звернення громадян розглядається дослідниками як важливий конституційно-правовий засіб захисту й одну з організаційно-правових гарантій дотримання прав і свобод людини. Узазана теза, наголошує В. А. Соболев, обґрунтовується тим, що: 1) звернення громадян є однією із форм участі суспільства в державному управлінні, вирішенні державних і суспільних справ, можливість активного впливу громадянина на діяльність органів публічної влади; 2) це спосіб відновлення порушеного права громадянина шляхом подання до органів влади скарг, заяв і клопотань, тобто, це механізм виконання соціальних обов'язків публічної влади та втілення її відповідальності в політико-правовому аспекті [1, с. 9].

Своєю чергою, зауважує А. О. Селіванов, вироблений у країнах західної демократії механізм захисту конституційних прав громадян передбачає право на конституційне оскарження законів, які порушують їхні права. Це особливий і вкрай важливий інститут демократії, пов'язаний із функціонуванням у суспільстві Конституційного Суду, який судить за правом, а не за фактами й тому доступ громадян до конституційного правосуддя має бути надійною гарантією дотримання державою їхніх конституційних прав [2, с. 202]. Без конституційної скарги, засвідчує вчений, доступ громадянина до конституційного правосуддя видається мало-ефективним, а конкурентний характер досягнення правової справедливості з іншими суб'єктами права практично відсутній [2, с. 208].

М. В. Тесленко розглядає однойменний правовий феномен – конституційну скаргу, як специфічну форму звернення, характерну лише для однієї з усіх процедур у конституційному судочинстві, оскільки вона подається особою в інтересах захисту її прав, які порушуються законом у результаті конкретного правозастосування. Як стверджує вчений, така скарга являє собою клопотання особи до Конституційного Суду про необхідність визнання закону чи іншого правового акта

неконституційним у зв'язку з порушенням ним відповідних прав і свобод. Дослідник акцентує увагу на таких важливих рисах цього явища правової дійсності: 1) конституційна скарга обґрунтовано визнається формою звернення (клопотанням особи); 2) змістом такого клопотання є необхідність визнання закону чи іншого правового акта неконституційним; 3) скарга подається до Конституційного Суду в інтересах захисту прав особи, що порушені законом у результаті конкретного правозастосування [3, с. 8].

К. Б. Айріян виокремлює такі суттєві ознаки конституційної скарги: а) вона є прямим засобом судового захисту порушених конституційних прав і свобод людини шляхом визнання закону та іншого, визначеного в законодавстві нормативно-правового акта неконституційним; б) може бути подана безпосередньо фізичною або юридичною особою, чії права були порушені оскаржуваним актом у конкретній справі; в) за порядком розгляду передбачає процесуальні дії, що стосуються лише конституційності закону чи іншого нормативно-правового акта, який оскаржують; г) суд, що вирішує справу за конституційною скаргою, має силу поновити фізичну або юридичну особу в її правах, які було порушено неконституційним законом чи іншим нормативно-правовим актом [4, с. 13].

З огляду на мету створення ефективної системи захисту прав і свобод людини та громадянина, зокрема, шляхом запровадження інституту конституційної скарги, важливо, на думку А. Р. Крусян, не звужувати предмет конституційного оскарження. Як засвідчує практика, наголошує авторка, конституційні права і свободи людини та громадянина можуть порушуватися не тільки неконституційними законами, а й неконституційними підзаконними нормативно-правовими актами. У контексті положень Конституції України щодо повноважень органу конституційного контролю, правник вважає недоречним і нелогічним таке фактичне обмеження (виключно законами) кола нормативних актів, які можуть перевірятися на конституційність у порядку конституційної скарги. Зважаючи на це, дослідниця до предмету конституційної скарги пропонує віднести перелік усіх актів, визначених у ч.1 ст. 150 Конституції України [5, с. 34].

А. М. Колодій виділяє дискусійний характер цього питання та вважає, що об'єктом конституційної скарги має бути акт вищої публічної влади – законодавчої, президентської, виконавчої, судової, вищих контрольно-наглядових та правоохоронних органів (дія або навіть бездіяльність), якщо таким актом, на думку фізичної чи юридичної особи, порушуються її конституційні права. Лише в цьому випадку, вважає автор, конституційна скарга буде дійсно ефективним засобом захисту прав, свобод та обов'язків [6, с. 53–59].

Окремі дослідники наголошують також на необхідності визначитися із наслідками розгляду конституційної скарги від громадян, зокрема, на думку І. Олійник та О. Безбожної, для національної правової системи найбільш прийнятними можуть бути такі позиції: 1) наслідки розгляду конституційної скарги від громадян: а) визнання положень закону конституційним; б) визнання положень закону неконституційним і не чинним; в) визнання положень закону неконституційним, але чинним, через те, що скасування положень буде явно суперечити правовим

інтересам громадянина та викликати ситуацію беззаконня (але з обов'язковим наданням Верховній Раді строків для виправлення ситуації); 2) внесення конституційної скарги повинно автоматично зупиняти виконання рішення, що є предметом скарги; 3) рішення Конституційного Суду, у випадку визнання положень закону неконституційними, повинно мати зворотню дію в часі та поширюватися не лише на нинішні та майбутні справи, але й на минулі; 4) рішення Конституційного Суду мають поширюватися не тільки на ті справи, за якими відбувалося оскарження, а й на подібні; 5) рішення Конституційного Суду, у випадку визнання положень закону неконституційними, має розглядатися як підстава для перегляду судової справи за нововиявленими обставинами; 6) необхідність правового регулювання щодо конституційної скарги від громадян, зокрема через доповнення до чинного Закону України про Конституційний Суд України окремим розділом або розроблення нового законопроекту «Про конституційну скаргу від фізичних чи юридичних осіб» [7, с. 27].

Г. В. Зубенко зазначає важливість даного інституту для гарантування конституційних прав і свобод людини. У вивідних положеннях автор зазначає, що наявність такої форми звернення до Конституційного Суду України, як конституційна скарга, гарантуватиме прямий доступ громадян та інституцій громадянського суспільства до конституційного правосуддя, сприятиме створенню реальних інструментів їх впливу на правову систему через виглучення із чинного законодавства положень, що порушують конституційні права і свободи, забезпечуючи тим самим зміцнення принципу верховенства права. Причому вчений висловлює застереження з приводу того, що цей інститут, який, безперечно, є одним із найефективніших способів забезпечення прав і свобод людини та громадянина органом конституційної юстиції в зарубіжних країнах, у практиці Конституційного Суду України має супроводжуватися урахуванням усіх його переваг і недоліків та встановленням механізмів, котрі дозволять уникнути переважання Суду [8, с. 58–61].

Дійсно, дана проблема є наявною та потребує відповідного врегулювання, що не завадило б, незважаючи на національне законодавство України, згідно зі ст.ст. 55 та 151-1 Конституції України й відповідної статті 55 Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 року, яке закріплює право кожного звертатись із конституційною скаргою до органу конституційного контролю та юридичний обов'язок цього інституту державної влади розглянути скаргу та ухвалити правосудне рішення, прийняття окремого нормативно-правового акта, котрий надав би можливість удосконалення правового механізму функціонування інституту конституційної скарги [9; 10].

Важливою складовою правового механізму функціонування конституційної скарги є умови її прийнятності. Із даного приводу М. М. Гультай розглядає умови прийнятності конституційної скарги як складову системоутворюючої категорії, що дозволяє виявити особливості національних моделей конституційної скарги. До таких умов учений відносить: використання усіх інших правових можливостей захисту порушених прав і свобод; дотримання встановлених строків звернення із конституційною скаргою; вимоги щодо юридичного представництва, сплати державного мита за подання конституційної скарги, добросовісного користування

своїм правом на таку скаргу, форми скарги [11, с. 31–32].

Відтак особливістю інституту конституційної скарги, на якій акцентує увагу М. М. Гультай, є його внутрішня будова. Йде мова про цілісну сукупність конституційно-правових норм, окремі їх групи, що утворюють цей інститут. На його переконання, структура інституту конституційної скарги включає: 1) норми, що регулюють підстави провадження за конституційною скаргою; 2) норми, присвячені предмету оскарження (до них учений відносить нормативно-правові акти, що містять ймовірне порушення конституційних прав і свобод, та перевірка конституційності яких віднесена до юрисдикції Конституційного Суду України); 3) норми, що визначають особливості правового статусу учасників конституційного оскарження. До прикладу, для інституту конституційної скарги особливістю правового статусу скаржника є його юридичний обов'язок довести факт вичерпання ним усіх передбачених законом внутрішньодержавних судових механізмів захисту свого права. Норми, що регулюють ці особливості у провадженні за конституційною скаргою, є складовою інституту оскарження; 4) норми, які закріплюють саму процедуру провадження за конституційною скаргою [12, с. 117–118].

Незважаючи на відсутність у чинному законодавстві адресованої суб'єкта права на конституційну скаргу вимоги доведення неоднозначності застосування норм закону, маємо підтримати позицію Г. Берченка та Є. Ткаченка про те, що опис неоднозначності застосування норм закону навряд чи є зайвим, якщо поряд із ним у скарзі наявна пряма аргументація неконституційності норми закону (особливо в контексті можливості надання оцінки практиці тлумачення закону в резолютивній частині рішення) [13, с. 103].

Проте встановлення неконституційності закону ще не означає факту відновлення справедливості. Наслідком судового рішення, як слушно наголошує Л. Бірюк, має бути обов'язок органів влади переглянути свої акти, прийняті внаслідок застосування, яке порушує конституційні права і свободи особи [14, с. 78].

У фаховій літературі зазначаються підсумкові ознаки конституційної скарги: 1) скарга має бути пов'язана з конкретною справою, у якій прийнято остаточне рішення компетентної влади; 2) основою скарги має бути лише порушення прав і свобод, які безпосередньо закріплені в тексті конституції держави; 3) скарга має субсидіарний характер, що означає можливість її внесення лише після вичерпання всіх інших доступних засобів правового захисту; 4) розгляд скарги належить до компетенції органу конституційної юстиції, рішення якого має остаточний характер і зобов'язує всі інші органи держави до його виконання [15, с. 22–23].

Розглядаючи конституційну скаргу, Л. Наливайко та О. Чеплік-Трегубенко звітують, що Конституційний Суд України функціонує як «суд права», тобто він не розглядає індивідуальні рішення у сфері правозастосування, а перевіряє на відповідність Конституції України ті положення закону, що стали підставою для ухвалення рішення. Запровадження в Україні нормативної моделі конституційної скарги викликало низку дискусій щодо повноцінної реалізації прав особи. Для введення повної моделі слід першочергово об'єктивно оці-

нити ситуацію в державі. Так, у зв'язку зі складним політичним та економічним становищем, низьким рівнем правової освіченості та правової культури громадян, якості надання юридичних послуг будь-якої реформи, а особливо впровадження інституту конституційної скарги, повинні носити помірний характер, бути поетапними, детально опрацьованими та юридично спрогнозованими фахівцями [16, с. 12].

Своєю чергою, В. В. Копча доводить наступне: по-перше, «частково нормативна» модель конституційної скарги, яка була запроваджена в Україні, за своїм потенціалом може бути ефективним інструментом захисту гарантованих Конституцією прав людини. Умовою її ефективності є результативна діяльність Конституційного Суду України. По-друге, ефективність конституційної скарги залежить також від розуміння її ролі як засобу, який поєднує захист індивідуальних прав людини із захистом об'єктивного правопорядку, визначеного в Конституції України [17, с. 14].

Ідею запровадження повної нормативної конституційної скарги обстоюють вітчизняні правники Ю. М. Бисага та М. М. Гецько, поділяючи позицію Венеційської комісії «За демократію через право». У державах, де функціонує інститут повної конституційної скарги (ФРН, Королівство Іспанія, Королівство Бельгія, Чеська Республіка та ін.), кожна людина може звернутися до конституційного суду щодо конституційності прийнятого стосовно неї будь-якого правового акта, а також коли вона вичерпала інші можливості захисту своїх конституційних прав, рішення конституційного суду не лише набуває принципового значення як джерело права при захисті об'єктивних прав, а й стає дієвим важелем захисту суб'єктивних прав людини [18, с. 45].

Тому вищевказані правники не безпідставно вважають, що для більш повного й ефективного правового захисту основних прав і свобод людини в Україні необхідно запровадити саме повну нормативну конституційну скаргу, оскільки ця модель дозволяє найбільш дієво реалізувати доступ особи до конституційного правосуддя для захисту порушених конституційних прав і свобод. Суб'єктові оскарження (фізичній та юридичній особі) надається безпосередня можливість звернутися зі скаргою. Можна оскаржити не лише правові акти Парламенту, що порушують конституційні права і свободи, але й правові акти, видані главою держави та виконавчими органами влади, зокрема Кабінетом Міністрів України. Окрім того, дана модель, на думку вчених, надає можливість переглянути остаточне рішення суду загальної юрисдикції та правозастосовну діяльність адміністративних органів. Тобто, скарга може бути подана на правозастосовний акт, у якому індивідуалізуються нормативні приписи правового акта, що ними порушуються конституційні права і свободи скаржника [18, с. 48].

Також підтримуючи думку європейських конституціоналістів із цього приводу (в умовах дедалі більшого значення захисту прав людини) очевидно є тенденція здійснення конституційного контролю стосовно індивідуальних адміністративних актів і рішень суду на підставі індивідуальних скарг, при цьому Венеційська комісія висловлюється на користь повної конституційної скарги з погляду су-

бсидіарного характеру засобу правового захисту в Європейському суді з прав людини і бажання вирішувати проблеми з прав людини на національному рівні [19].

Відстоюючи указану позицію, О. В. Щербанюк виділяє правовий ефект цього конституційно-правового інституту, котрий буде досягнутий тільки завдяки повній, а не нормативній конституційній скарзі, що значно підвищить відповідальність суб'єктів правотворення, правозастосування, захист прав людини та забезпечить авторитет Конституції України [20, с. 89]. І з цим важко не погодитись.

Висновки. Таким чином, дослідження специфіки діяльності інституту конституційної скарги, як юридичної гарантії прав людини в Україні, що є формою прямого індивідуального доступу до конституційного правосуддя, сприятиме подальшому вдосконаленню механізму функціонування цього нового дієвого інструменту в галузі конституційного права феномену, утвердженню конституційних принципів як базових правових цінностей та ідеалів, в основі яких лежить верховенство права.

Інститут конституційної скарги, який нещодавно започаткований в Україні, має можливість утвердити ефективний захист прав особи і, що важливо, одночасно будучи гарантією їх реалізації, стати вагомим важелем забезпечення відповідальності публічної влади перед суспільством, а також сприяти розвитку національного конституціоналізму.

Використані джерела:

1. Соболь В. А. Звернення громадян як механізм взаємодії держави та суспільства: автореф. дис. ... канд. наук з держ. управл. : 25.00.02. Київ, 2014. 22 с.
2. Селіванов А. О. Конституція. Громадянин. Суд. Професійні та суспільні погляди. Київ : УАІД «Рада», 2009. 560 с.
3. Тесленко М. Конституційна скарга як один із засобів правозахисту людини і громадянина. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2003. № 9. С. 5–13.
4. Айріян К. Б. Конституційна скарга як форма звернення до органу конституційної юрисдикції: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Київ, 2015. 20 с.
5. Крусян А. Конституційно-правові засади запровадження конституційної скарги в Україні як форми захисту прав і свобод людини та громадянина. *Конституційний Суд України* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції з питань запровадження конституційної скарги в Україні: збірка тез, м. Київ, 18 груд. 2015 р. / за заг. ред. Ю.В. Бауліна. Київ : ВАПЕ, 2016. С. 31–38.
6. Колодій А. До запровадження конституційної скарги в Україні. *Конституційний Суд України* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції з питань запровадження конституційної скарги в Україні: збірка тез, м. Київ, 18 груд. 2015 р. / за заг. ред. Ю. В. Бауліна. Київ : ВАПЕ, 2016. С. 53–60.
7. Олійник І., Безбожна О. Інституалізація конституційної скарги : новаційний механізм гарантії прав і свобод особистості. Підприємництво, господарство і право. 2008. № 9. С. 24–27.
8. Зубенко Г. В. Інститут конституційної скарги в Україні: питання запровадження. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2017. № 23. С. 58–61.
9. Конституція України: прийнята на V сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

10. Про Конституційний Суд України : Закон України від 13.07.2017 № 2136-VIII (зі змін та допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 35. Ст. 376.
11. Гультай М. М. Інститут конституційної скарги: світовий досвід та перспективи впровадження в Україні : автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.02. Харків, 2014. 41 с.
12. Гультай М. Конституційна скарга як інститут конституційного права. *Слово Національної школи суддів України*. 2012. № 1. С. 111–120.
13. Берченко Г., Ткаченко Є. Право на звернення з індивідуальною конституційною скаргою в Україні: теоретико-практичні аспекти. *Право України*. 2018. № 12. С. 92–113.
14. Бірюк Л. Конституційна скарга як засіб забезпечення справедливості. *Конституційний Суд України* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції з питань запровадження конституційної скарги в Україні: збірка тез, м. Київ, 18 груд. 2015 р. / за заг. ред. Ю. В. Бауліна. Київ : ВАПЕ, 2016. С. 75–78.
15. Айріян К. Б. Конституційно-правова сутність інституту «конституційна скарга». *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2014. Вип. 18. С. 20–25.
16. Наливайко Л., Чепік-Трегубенко О. Інститут конституційної скарги: зарубіжна практика, вітчизняний досвід та перспективи. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. № 2. 2020. С. 7–15.
17. Копча В. В. Конституційна скарга як інструмент захисту прав людини в Україні. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. Випуск № 4. 2018. С. 11–16.
18. Бисага Ю., Гецко М. Запровадження повної нормативної конституційної скарги в Україні як ефективного правового інструменту захисту основних прав і свобод. *Конституційний Суд України* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції з питань запровадження конституційної скарги в Україні: збірка тез, м. Київ, 18 груд. 2015 р. / за заг. ред. Ю.В. Бауліна. Київ : ВАПЕ, 2016. С. 41–49.
19. Арупонян Г. Г. Индивидуальная конституционная жалоба: европейские тенденции системного развития / Конституционный Суд Республики Армения, 1997–2014 гг. [Електронний ресурс]. URL : <http://www.concourt.am/armenian/structure/president/articles/kyev2011>.
20. Щербанюк О. Індивідуальна конституційна скарга як засіб забезпечення конституційної демократії. *Право України*. 2018. № 12. С. 77–91.

References:

1. Sobol, V. A. (2014) Zvernennia hromadian yak mekhanizm vzaiemodii derzhavy ta suspilstva. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv. [in Ukrainian].
2. Selivanov, A. O. (2009) Konstytutsiia. Hromadianyn. Sud. Profesiini ta suspilni pohliady. Kyiv: UAID «Rada». [in Ukrainian].
3. Teslenko, M. (2003) Konstytutsiina skarha yak odyn iz zasobiv pravozakhystu liudyny i hromadianyna. *Biuletен Ministerstva yushyttsii Ukrainy - Bulletin of the Ministry of Justice of Ukraine*, 9, 5–13. [in Ukrainian].
4. Airiian, K. B. (2015) Konstytutsiina skarha yak forma zvernennia do orhanu konstytutsiinoi yurysdykttsii. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv. [in Ukrainian].
5. Krusian, A. (2016) Konstytutsiino-pravovi zasady zaprovadzhennia konstytutsiinoi skarhy v Ukraini yak formy zakhystu prav i svobod liudyny ta hromadianyna. *Konstytutsiinyi Sud Ukrainy : materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii z pytan zaprovadzhennia konstytutsiinoi skarhy v Ukraini: zbirka tez, m. Kyiv, 18 hrud. 2015 r. - The Constitutional Court of Ukraine: materials of the International Scientific Conference on the implementation of the constitutional complaint in Ukraine: a collection of abstracts, m. Kyiv, Dec 18. 2015 / Yu.V. Baulin (Ed.)*. Kyiv : VAПE, 31–38. [in Ukrainian].

6. Kolodii, A. (2016) *Do zaprovadzhennia konstytutsiinoi skarhy v Ukraini. Konstytutsiinyi Sud Ukrainy : materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii z pytan zaprovadzhennia konstytutsiinoi skarhy v Ukraini: zbirka tez, m. Kyiv, 18 hrud. 2015 r. - The Constitutional Court of Ukraine: materials of the International Scientific Conference on the implementation of the constitutional complaint in Ukraine: a collection of abstracts, m. Kyiv, Dec 18. 2015 / Yu. V. Baulin (Ed.). Kyiv : VAITE, 53–60. [in Ukrainian].*

7. Oliinyk, I., Bezbozhna, O. (2008) Instytutalizatsiia konstytutsiinoi skarhy : novatsiinyi mekhanizm harantii prav i svobod osobystosti. *Piãprijemnystvo, hospodarstvo i pravo – Business, Economy and Law, 9, 24–27. [in Ukrainian].*

8. Zubenko, H. V. (2017) Instytut konstytutsiinoi skarhy v Ukraini: pytannia zaprova dzhennia. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriiã «Pravo» - Bulletin of the University of Kharkiv. Series "Right.", 23, 58–61. [in Ukrainian].*

9. Konstytutsiia Ukrainy: pryiniata na V sesii Verkhovnoi Rady Ukrainy 28 chervnia 1996 r. (1996) N. p. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy - Information of the Verkhovna Rada of Ukraine, 30, Art. 141. [in Ukrainian].*

10. Pro Konstytutsiinyi Sud Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 13.07.2017 № 2136-VIII (zi zmin. ta dopov.) (2017) N. p. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy - Information of the Verkhovna Rada of Ukraine, 35, Art. 376. [in Ukrainian].*

11. Hultai, M. M. (2014) Instytut konstytutsiinoi skarhy: svitovy dosvid ta perspektyvy vprovadzhennia v Ukraini. *Extended abstract of candidate's thesis. Kharkiv. [in Ukrainian].*

12. Hultai, M. (2012) Konstytutsiina skarha yak instytut konstytutsiinoho prava. *Slovo Natsionalnoi shkoly suddiv Ukrainy – Word of the National School of Judges of Ukraine, 1, 111–120. [in Ukrainian].*

13. Berchenko, H., Tkachenko, Ye. (2018) Pravo na zvernennia z indyvidualnoiu konstytutsiinoiu skarhoiu v Ukraini: teoretyko-praktychni aspekty. *Pravo Ukrainy – Right Ukraine, 12, 92–113. [in Ukrainian].*

14. Biriuk, L. (2016) Konstytutsiina skarha yak zasib zabezpechennia spravedlyvosti. *Konstytutsiinyi Sud Ukrainy : materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii z pytan zaprovadzhennia konstytutsiinoi skarhy v Ukraini: zbirka tez, m. Kyiv, 18 hrud. 2015 r. - The Constitutional Court of Ukraine: materials of the International Scientific Conference on the implementation of the constitutional complaint in Ukraine: a collection of abstracts, m. Kyiv, Dec 18. 2015 / Yu. V. Baulin (Ed.). Kyiv : VAITE, 75–78. [in Ukrainian].*

15. Airian, K. B. (2014) Konstytutsiino-pravova sutnist instytutu «konstytutsiina skarha». *Pravnychnyi visnyk Universytetu «KROK» - Legal Bulletin "KROK" University, issue 18, 20–25. [in Ukrainian].*

16. Nalyvaiko L., Chepik-Trehubenko, O. (2020) Instytut konstytutsiinoi skarhy: zaru bizhna praktyka, vitchyzniani dosvid ta perspektyvy. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho der zhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav - Scientific Bulletin of the Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs, 2, 7–15. [in Ukrainian].*

17. Kopcha, V. V. (2018) Konstytutsiina skarha yak instrument zakhystu prav liudyny v Ukraini. *Visnyk Luhanskoho der zhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav imeni E.O. Didorenka – Bulletin of the Lugansk State University of Internal Affairs named E.O. Didorenko, issue 4, 11–16. [in Ukrainian].*

18. Bysaha, Yu., Hetsko, M. (2016) Zaprovadzhennia povnoi normatyvnoi konstytutsiinoi skarhy v Ukraini yak efektyvnoho pravovoho instrumentu zakhystu osnovnykh prav i svobod. *Konstytutsiinyi Sud Ukrainy : materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii z pytan zaprovadzhennia konstytutsiinoi skarhy v Ukraini: zbirka tez, m. Kyiv, 18 hrud. 2015 r. - Constitutional Court of Ukraine: Materials of the International Scientific and Practical Conference on Implementation of*

a Constitutional Complaint in Ukraine: Collection of Abstracts, Kyiv, 18 Chr. 2015 / Yu.V. Baulin (Ed.). Kyiv : ВАІТЕ, 41–49. [in Ukrainian].

19. Arutiunian, H. H. (N. d.) Yndyvdydualnaia konstytutsyonnaia zhaloba: evropeiskye tendentsyy systemnoho razvytyia. *Konstytutsyonnyi Sud Respublyky Armenia, 1997–2014 lh. - Constitution Court Republic Armenia, 1997-2014. N. p. URL : <http://www.concourt.am/armenian/structure/president/articles/kyev2011>. [in Ukrainian].*

20. Shcherbaniuk, O. (2018) Indyvidualna konstytutsiina skarha yak zasib zabez pechenia konstytutsiinoi demokratii. *Pravo Ukrainy - Right Ukraine, 12, 77–91. [in Ukrainian].*

Стаття надійшла до редколегії 22.01.2022

Mahnovskyy I., Doctor of Law, Professor, Professor of the Department of theory and philosophy of Law faculty of experts training for pre-trial investigation bodies Odessa State University of Internal Affairs (Odesa, Ukraine)

INSTITUTE OF CONSTITUTIONAL COMPLAINT AS A LEGAL GUARANTEE OF HUMAN RIGHTS IN UKRAINE

The article highlights in the constitutional and legal aspect the specifics of the institute of constitutional complaint as a legal guarantee of human rights in Ukraine, taking into account the practice of foreign experience and the peculiarities of national constitutional justice. The organizational and legal nature of a constitutional complaint is emphasized, which is a form of direct appeal to a body of constitutional jurisdiction, as it is filed by a person in the interests of protecting his rights, which are violated by law as a result of specific law enforcement. Emphasis is placed on such features of the constitutional complaint as its structure – internal structure, which includes: 1) norms governing the grounds for proceedings on the constitutional complaint; 2) norms devoted to the subject of the appeal (normative legal acts that contain a probable violation of constitutional rights and freedoms and the verification of their constitutionality is referred to the jurisdiction of the Constitutional Court of Ukraine); 3) norms that determine the peculiarities of the legal status of the participants in the constitutional appeal; 4) norms that enshrine the procedure of proceedings on a constitutional complaint. The final features of the constitutional complaint are indicated, among which: 1) the complaint must be related to a specific case in which the final decision of the competent authority has been made; 2) the basis of the complaint should be only the violation of the rights and freedoms of the person, which are directly enshrined in the text of the state constitution; 3) the complaint is of a subsidiary nature, which means that it can be filed only after all other available remedies have been exhausted; 4) consideration of the complaint belongs to the competence of the body of constitutional justice, the decision of which is final and obliges all other bodies of the state to implement it. Emphasis is placed on the introduction of a full normative constitutional complaint, as this model allows the most effective implementation of a person's access to constitutional justice to protect violated constitutional rights and freedoms. It is emphasized that the institution of constitutional complaint has the ability to establish effective protection of individual rights, and that is important, while guaranteeing their implementation and in general to be an important lever to ensure public accountability to society and the development of national constitutionalism.

Keywords: constitutional complaint, human rights and freedoms, legal guarantee, constitutional and legal protection, public authority.